

SZYMON ŚLIWONIK
Akademia Kujawsko-Pomorska w Bydgoszczy

 <https://orcid.org/0000-0002-2027-9454>

Prawnokarna ochrona związku małżeńskiego

Protection of marriage on the grounds of criminal law

Abstract: The institution of the family and marriage, understood as the relationship between a woman and a man, plays an important role in the light of contemporary social changes. The importance of the family, as well as marriage and their importance for the social order is evidenced by their increased protection under constitutional law, as well as civil law, and in particular the implementation of appropriate criminal law regulations providing for criminal liability towards persons violating the indicated values. The manifestation of the protection of marriage under substantive criminal law is evidenced by the criminalization and separation of a separate type of bigamy offense, consisting in entering into another marriage, despite the perpetrator remaining in a valid marriage. The aim of the article is to analyze the construction of the hallmarks of the act of bigamy, taking into account the particular role of marriage, as well as to answer the question about the desirability of criminalizing the analyzed crime.

Keywords: criminal law, marriage, family, bigamy, crimes against family

1. Wstęp

Rodzina jest uznawana za podstawową komórkę społeczną, gdyż historycznie to najstarsza grupa społeczna, związana z wszelkimi etapami rozwoju każdej jednostki. Rodzina stanowi również naturalne środowisko człowieka i jako taka zawsze była traktowana w kategoriach instytucji społecznej¹. Należy jednak zauważyć, że pojęcie „rodzina” jest terminem wieloznacznym i może ono być różnie interpretowane.

---

¹ T. Smyczyński, M. Andrzejewski: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Wyd. 10. C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 3.

Pod wskazanym pojęciem rozumieć można np. wspólnotę składającą się z osób spokrewnionych, spowinowaconych, a nawet przynależnych do gospodarstwa domowego². Rodzina stanowi grupę osób połączonych stosunkiem małżeństwa i stosunkiem występującym między rodzicami i dziećmi³. Zważywszy zatem na doniosłość instytucji rodziny oraz małżeństwa, wskazane wartości powinny podlegać wzmożonej ochronie prawnej przed wszelkimi posunięciami w nie godzącymi.

Przejawem działania skierowanego przeciwko rodzinie, a w szczególności zwiążkowi małżeńskiemu, jest czyn bigamii. Termin „bigamia” pochodzi od łacińskiego *bi* ‘dwukrotnie’ i greckiego *gamos* ‘małżeństwo’⁴.

2. Ujęcie historyczne oraz międzynarodowe zjawiska bigamii

Zjawisko polegające na wstąpieniu w kolejny związek małżeński mimo pozostawania w innej wiążącej relacji nie jest niczym nowym z punktu widzenia społecznego. Bigamia nie pojawiła się również w ciągu lat wskutek przemian kulturowych czy społecznych, albowiem stanowi ona przestępstwo, odkąd wprowadzono monogamiczną formę małżeństwa, czyli już od czasów rzymskich⁵. Zjawisko to zatem cechuje długa tradycja jego występowania. Natomiast termin „bigamia” po raz pierwszy użyty został w starożytnym Rzymie dopiero w VI w. i wówczas nie był on rozumiany jednoznacznie⁶.

W okresie rzymskim wyróżniano wiele odmian bigamii. Niektóre z modeli funkcjonujących w starożytnym Rzymie odpowiadały współczesnemu modelowi problemowego zjawiska, sprowadzając się do zawarcia ponownego małżeństwa przez osobę, która równocześnie żyła w innym, ważnym związku małżeńskim. Inne z kolei, jak tzw. bigamia *interpretativa*, której istota sprowadzała się do zawarcia związku małżeńskiego z wdową lub rozwódką, a więc z kobietą, która nie była

---

² J.F. Strzebniczek: *Prawo rodzinne*. Wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 27.

³ J. Szczepański: *Elementarne pojęcia socjologii*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1963, s. 372.

⁴ A. Markowski, R. Pawelec: *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*. Wydawnictwo Wilga, Warszawa 2001, s. 90.

⁵ K. Więcek: *Bigamia w różnych porządkach prawnych. Analiza karnoporównawcza*. W: *Analiza prawoporównawcza wybranych typów czynów zabronionych z kodeksu karnego*. Red. J. Mucha, J. Skowroński, K. Więcek. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2022, s. 118.

⁶ W. Mossakowski: *Bigamia w dawnej tradycji rzymskiej*. W: *Contra Leges et Bonos Mores. Przestępstwa obyczajowe w starożytnej Grecji i Rzymie*. Red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2005, s. 251.

dziewicą⁷, dotyczyły relacji, które współcześnie uznawane są w społeczeństwie za naturalne. Przepięstwo bigamii na przestrzeni wieków podlegało przemianom.

W okresie średniowiecza małżonek, który dopuścił się czynu bigamii, popełniał ciężkie przestęstwo w formie złamania wiary małżeńskiej, natomiast w czasach nowożytnych sprawcę bigamii karano mieczem⁸. W ustawach karnych z XIX w. przestęstwo to umieszczano zazwyczaj w rozdziale poświęconym przestęstwom przeciwko obyczajowości obok cudzołóstwa, zatem też i odpowiedzialność karna za bigamię przez jakiś czas związana była z odpowiedzialnością karną za cudzołóstwo⁹. Konstrukcja przestęstwa bigamii uległa zmianie na gruncie regulacji przewidzianych w ramach Kodeksu karnego z 1932 r.¹⁰, albowiem ówczesny prawodawca zaimplementował przestęstwo to w rozdziale XXX: *Przestęstwa przeciwko małżeństwu*.

W świetle tego dla bytu przestęstwa bigamii nie miało znaczenia, czy pierwsze małżeństwo było ważne z punktu widzenia przepisów prawa, albowiem wystarczyło, że w chwili popełnienia czynu małżeństwo to nie było prawnie rozwiązane¹¹. Czyn miał zatem charakter umyślny, a jego dokonanie następowało z chwilą zawarcia nowego związku małżeńskiego, natomiast inne kwestie dotyczące związku dla bytu czynu nie miały znaczenia¹². Model przestęstwa bigamii uległ przemianom na kanwie regulacji Kodeksu karnego z 1969 r.¹³, który zaaprobował model wypracowany w projektach Kodeksu karnego z 1956 i 1963 r., wedle których przestęstwo bigamii było uzależnione od ważności pierwszego małżeństwa¹⁴.

Regulacje kodeksowe z 1969 r. uwzględniały fakt istnienia poprzedniego małżeństwa, a nie brak dopełnienia formalności jego rozwiązania lub uznania za nieważne. Ponadto, bigamia miała charakter umyślny, albowiem osoba, która pozostawała w związku małżeńskim, musiała posiadać świadomość, że uprzednie małżeństwo nie zostało rozwiązane i pozostaje ważne z punktu widzenia przepisów prawa. Nadto, rozciągnięto odpo-

⁷ D. Charko: *Bigamia w polskim prawie karnym*. „Studia Łęckie” 2012, nr 14, s. 485.

⁸ I. Andrejew: *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestęstw*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1978, s. 35.

⁹ K. Banasik: *Bigamia w polskim prawie karnym*. „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 9, s. 59.

¹⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571 z późn. zm. [dalej: k.k. z 1932 r.].

¹¹ D. Charko: *Bigamia...*, s. 486.

¹² J. Makarewicz: *Kodeks karny z komentarzem*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1932, s. 292.

¹³ Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94 [dalej: k.k. z 1969 r.].

¹⁴ S. Giżowska-Szarek: *Przestęstwo bigamii*. „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 12, s. 76.

wiedzialność karną na drugą osobę wchodzącą w ten związek małżeński, ponieważ, jak uważano, ona także musiała wiedzieć, iż osoba, z którą się wiąże, pozostaje w ważnym związku, który nie ustał¹⁵.

Współcześnie przez pojęcie „bigamia” rozumie się zawarcie nowego związku małżeńskiego pomiędzy dwiema osobami, z których przynajmniej jedna znajduje się w ważnym – z prawnego punktu widzenia – związku małżeńskim¹⁶. Z terminem „bigamia” łączą się również inne pojęcia, takie jak „monogamia” oraz „poligamia”, które wymagają wyjaśnienia. Pojęcie monogamii wywodzi się z języka greckiego – od słów: *monos* ‘jedyny’ i *gamen* ‘zawieram małżeństwo’. Zatem monogamia (inaczej jednożeństwo) to sytuacja, w której związek małżeński tworzy jeden mężczyzna z jedną kobietą i poza tym nie pozostają oni w innym – ważnie zawartym – związku małżeńskim¹⁷. Przeciwnością monogamii jest natomiast poligamia. Jest to forma małżeństwa, w której osób jednej płci może być więcej niż jedna¹⁸.

W polskim porządku prawnym funkcjonuje zasada monogamiczności małżeństwa, która stanowi jedną z naczelných zasad polskiego prawa rodzinnego oraz konstytucyjnego¹⁹. Rozważania poświęcone modelowi bigamii w obecnie obowiązującej ustawie karnej zostaną poczynione na dalszym etapie opracowania.

Należy kategorycznie podkreślić, że ochrona rodziny oraz związku małżeńskiego została przewidziana na gruncie prawa krajowego, ale także odgrywa ona fundamentalną rolę w prawie międzynarodowym²⁰. O doniosłości rodziny oraz związku małżeńskiego świadczy fakt, że w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1948 r., zaimplementowano²¹ szereg praw człowieka w obrębie praw i wolności związanych z życiem prywatnym oraz rodzinnym.

Do praw tych w szczególności należy zaliczyć prawo do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny oraz prawa do jej ochrony. Jak podkreśla

---

¹⁵ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski: *Kodeks karny. Komentarz*. T. 2. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1987, s. 172.

¹⁶ A. Wrzyszczyk: *Przestępstwa bigamii w kodeksach karnych obowiązujących na ziemiach polskich w dobie zaborów*. W: *Bigamia*. Red. M. Mozgawa. Wolters Kluwer, Lublin 2010, s. 56.

¹⁷ *Monogamia*. <https://sjp.pl/monogamia> [dostęp: 22.05.2024].

¹⁸ *Poligamia*. <https://sjp.pl/poligamia> [dostęp: 22.05.2024].

¹⁹ J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne*. Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 76.

²⁰ K. Więcek: *Bigamia w różnych porządkach prawnych...*, s. 118.

²¹ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta i proklamowana rezolucją Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych 217A w dniu 10 grudnia 1948 r. https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [dostęp: 22.05.2024].

Jolanta Bucińska, w Deklaracji przewidziano minimalny standard ochrony praw rodziny, łącząc odmienności kulturowe i religijne państw członkowskich ONZ²².

Ochrona rodziny została zagwarantowana w licznych aktach normatywnych o charakterze międzynarodowym, ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską. Regulacje przewidujące ochronę wymienionych wartości zostały również zaimplementowane m.in. w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r.²³, Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z dnia 19 grudnia 1966 r.²⁴ czy Europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r.²⁵.

3. Ochrona rodziny i związku małżeńskiego na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

Na gruncie prawa krajowego wyrazem fundamentalnego znaczenia zarówno roli rodziny, jak i małżeństwa rozumianego jako związek kobiety i mężczyzny jest roztoczenie opieki oraz ochrony przez ustrojodawcę na gruncie art. 18 Konstytucji RP²⁶. Ustrojodawca wprowadził regulację przewidującą ochronę związku małżeńskiego oraz rodziny w Rozdziale I Konstytucji zatytułowanym *Rzeczypospolita*. W doktrynie prawa konstytucyjnego wskazuje się, że pod pojęciem rodziny w kontekście art. 18 Konstytucji RP należy rozumieć każdy trwały związek dwóch lub więcej osób, składający się z co najmniej jednej osoby dorosłej i dziecka, oparty na więzach emocjonalnych, prawnych, a przeważnie także i na więzach krwi²⁷.

Nadto, jak zaakcentowano w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 12 kwietnia 2011 r., model rodziny może być zróżnicowany, albowiem, jak zwrócono uwagę w judykacie, rodzina może być pełna, w tym wielo-

---

²² J. Bucińska: *Ochrona instytucji małżeństwa na płaszczyźnie międzynarodowej*. Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2018, s. 4.

²³ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167.

²⁴ Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. Dz.U. 1977, nr 38, poz. 169.

²⁵ Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r., w stosunku do Polski weszła w życie 19 stycznia 1993 r. Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284.

²⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm. [dalej: Konstytucja RP].

²⁷ B. Banaszak: *Komentarz do art. 18 Konstytucji RP*. W: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*. Red. B. Banaszak. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2012 [Legalis], teza 3.

dzielną, lub niepełną. Rodzina pełna składa się z dwojga osób dorosłych pozostających we wspólnocie domowej i związanych więzami uczuciowymi oraz z wychowywanego przez nie wspólnego dziecka lub dzieci. Rodzinę niepełną tworzy natomiast jeden dorosły i wychowywane przez niego dziecko lub dzieci²⁸.

Jak zasadnie sygnalizuje Tomasz Rakoczy, umiejscowienie przepisu w Rozdziale I ustawy zasadniczej świadczy o doniosłości małżeństwa i rodziny jako elementu ładu społecznego, jak również stanowi jedną z naczelných zasad ustroju Rzeczypospolitej²⁹. Konsekwencją uznania ochrony związku małżeńskiego za jedną z naczelných konstytucyjnych zasad ustrojowych jest konieczność jej respektowania i kształtowania prawa przez ustawodawcę, który jest adresatem normy wyrażonej w art. 18 Konstytucji RP, mającym na celu ochronę przez Rzeczpospolitą Polską małżeństwa i rodziny oraz opiekę nad nimi.

Ustrojodawca, implementując pojęcie małżeństwa w Konstytucji RP, określił je jako „związek kobiety i mężczyzny”. W doktrynie prawa konstytucyjnego podnosi się, że małżeństwo jest niewątpliwie tzw. pojęciem zastanym, występującym od tysiącleci w europejskiej kulturze prawnej³⁰. Trudno jednoznacznie zdefiniować pojęcie małżeństwa – instytucja ta stanowi przedmiot zainteresowania wielu nauk społecznych, a w szczególności socjologii, psychologii, etyki czy teologii³¹.

Niemniej w istocie należy przyjąć, że małżeństwo stanowi trwałą i nierozzerwalny, legalny związek mężczyzny z kobietą, powstały z ich woli jako równouprawnionych stron, zawarty celem wspólnego pożycia, realizacji dobra małżonków, jak i założonej rodziny oraz jej celów społecznych³². W literaturze sygnalizuje się, że małżeństwo jako relacja kobiety i mężczyzny stanowi związek na całe życie, aż do momentu śmierci³³.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego akcentuje się, że obowiązki wynikające z objęcia ochroną i opieką Rzeczypospolitej małżeń-

---

²⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 kwietnia 2011 r. SK 62/08. OTK Seria A 2011, nr 3, poz. 22.

²⁹ Zob. T. Rakoczy: *Klauzula porządku publicznego a polskie prawo małżeńskie i rodzinne*. W: *Klauzule porządku publicznego i moralności publicznej*. Red. R. Blicharz, M. Delijewski. Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2019, s. 151; P. Czarnek: *Konstytucyjnoprawna ochrona dziecka*. W: *Prawo karne w ochronie praw dziecka*. Red. A. Grześkowiak, I. Zgoliński. Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2018, s. 12.

³⁰ W. Borysiak: *Komentarz do art. 18 Konstytucji RP*. W: *Konstytucja RP*. T. 1: *Komentarz do art. 1–86*. Red. M. Safjan, L. Bosek. C.H.Beck, Warszawa 2016, s. 490.

³¹ J. Gajda: *Pojęcie małżeństwa*. W: *System prawa prywatnego*. T. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Red. T. Smoczyński. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2014 [Legalis], teza 1.

³² T. Smoczyński, M. Andrzejewski: *Prawo rodzinne...*, s. 33.

³³ R. Zieliński: *Nierozzerwalność małżeństwa – relikw przeszłości czy szansa na sukces?* „Warszawskie Studia Pastoralne” 2013, nr 21, s. 225.

stwa, rodziny, jak i macierzyństwa oraz rodzicielstwa obciążają państwo, a w szczególności ustawodawcę, inicjowaniem działań umacniających więzi między osobami tworzącymi rodzinę, a zwłaszcza więzi istniejące między rodzicami i dziećmi oraz samymi małżonkami³⁴.

Ponadto, należy wskazać, że oprócz przywołanego art. 18 Konstytucji RP występują też inne regulacje na płaszczyźnie konstytucyjnej, które mają istotne znaczenie dla ochrony rodziny. Szczególną rolę w obszarze przedmiotowych rozważań odgrywa treść przepisu art. 33 ust. 1 Konstytucji RP, w którym zadekretowano postulat równości kobiet i mężczyzn w życiu rodzinnym³⁵. Nadto, przepisy Konstytucji RP gwarantują każdej jednostce prawo do ochrony życia prywatnego, jak i rodzinnego (art. 47 Konstytucji RP). Ustrojodawca na kanwie postanowień ustawy zasadniczej przewidział także regulacje mające na celu zagwarantowanie odpowiednich standardów w relacjach występujących między rodzicami a ich dziećmi³⁶.

Na szczególną uwagę w tym zakresie zasługuje przepis art. 48 ust. 1 Konstytucji RP statuujący prawo do wychowywania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem rodziców czy przepis art. 53 ust. 3 Konstytucji RP zapewniający rodzicom prawo do wychowania oraz nauczania moralnego i religijnego dzieci według swoich przekonań. Nadto, na mocy przepisu art. 72 Konstytucji RP ustawodawca zapewnił każdemu prawo do żądania od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją, natomiast dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych. Ponadto, państwo zobowiązane jest do zapewnienia opieki i pomocy rodzinom tego potrzebującym (art. 71 Konstytucji RP). Chodzi tu zwłaszcza o rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej czy społecznej, co niejednokrotnie podkreślano w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego³⁷. Konstytucyjna ochrona rodziny, jak i małżeństwa jest zasadna, gdyż komórki te stanowią element ładu społecznego i porządku prawnego państwa³⁸.

Przyjęte w Konstytucji RP znaczenie małżeństwa ma swoje potwierdzenie w różnego rodzaju przepisach krajowych (np. karnych czy cywilnych), w których to zawarto mechanizmy mające na celu ochronę m.in. związku małżeńskiego.

---

³⁴ Szerzej zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 maja 2005 r. K 16/04. OTK Seria A 2005, nr 5, poz. 51.

³⁵ K. Szczechowicz: *Prawnokarna ochrona prawidłowego funkcjonowania rodziny*. „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 44, s. 368.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Szerzej zob. w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego w wyrokach z: 4 maja 2004 r. Sygn. K 8/03. OTK ZU, nr 5/A/2004, poz. 37; 8 maja 2001 r. Sygn. P 15/00. OTK ZU, nr 4/2001, poz. 83; 4 kwietnia 2001 r. Sygn. K 11/00. OTK ZU, nr 3/2001, poz. 54.

³⁸ W. Borysiak: *Komentarz do art. 18 Konstytucji RP...*, s. 465.

4. Kryminalizacja bigamii jako przejaw ochrony rodziny i związku małżeńskiego na gruncie regulacji Kodeksu karnego

Z uwagi na przedstawione rozważania należy uznać, że każdy zamach na instytucję małżeństwa powinien skutkować nie tylko negatywną oceną społeczeństwa, ale również stosowną reakcją państwa³⁹. W związku z tym w rozdziale XXVI Kodeksu karnego⁴⁰ zawarto katalog przestępstw penalizujących działania godzące m.in. w omawianą płaszczyznę⁴¹. Z punktu widzenia prawnokarnej ochrony związku małżeńskiego zasadniczą rolę odgrywa regulacja przewidziana w treści przepisu art. 206 k.k., w którym to przepisie ustawodawca dokonał kryminalizacji zjawiska bigamii.

Odpowiedzialność karną za popełnienie przestępstwa bigamii ponosi osoba, która zawarła związek małżeński pomimo pozostawania już w innym ważnie zawartym związku małżeńskim. Wobec sprawcy tego czynu orzec można karę grzywny, karę ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności w wymiarze do 2 lat. Z tej też przyczyny przestępstwo bigamii – pod względem ciężaru gatunkowego – jest występkiem (art. 7 § 3 k.k.), który ściga się z urzędu⁴².

Dokonując analizy ustawowego wymiaru kary za występki bigamii, należy dojść do konkluzji, że umożliwia zarówno odstępianie od wymierzenia kary z jednoczesnym orzeczeniem środka karnego, przypadku lub środka kompensacyjnego, co umożliwia art. 59 k.k., jak również pozwala na zastosowanie środka probacyjnego w postaci warunkowego umorzenia postępowania w przypadku spełnienia przesłanek, o których mowa w treści art. 66 § 2 k.k.⁴³.

Niemniej instytucja odstępiania od wymierzenia kary w kontekście przestępstwa bigamii ma raczej charakter teoretyczny aniżeli praktyczny, albowiem problematyczny może okazać się dobór stosownego środka karnego.

---

³⁹ S. Śliwonik: *Prawnokarne aspekty rozpijania małoletniego*. „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2023, nr 3, s. 133.

⁴⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2024, poz. 17 [dalej: k.k.].

⁴¹ S. Hypś: *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece*. W: *Prawo karne*. Red. A. Grześkowiak, K. Wiak. Wyd. 7. C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 371.

⁴² A. Wąsek, J. Warylewski: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*. T. 1. Red. A. Wąsek, R. Zawłocki. Wyd. 4. C.H.Beck, Warszawa 2010 [Legalis], teza 54.

⁴³ A. Bartha: *Penalizacja bigamii jako forma ochrony tradycyjnego modelu rodziny w Polsce*. W: *Współczesna rodzina. Szanse – zagrożenia – kierunki przemian*. Red. K. Pujer. Exante Wydawnictwo Naukowe, Wrocław 2016, s. 177.

5. Konstrukcja znamion strony przedmiotowej przestępstwa bigamii – przedmiot ochrony przestępstwa z art. 206 k.k.

Rozpoczynając rozważania dotyczące przestępstwa z art. 206 k.k., należy przybliżyć problematykę przedmiotu ochrony wartości, jakie są chronione za pomocą owego przepisu. Mając na uwadze tytuł rozdziału, w którym umieszczono przestępstwo bigamii, stwierdzić należy, że rodzajowym przedmiotem ochrony są rodzina i opieka⁴⁴.

Ponadto, w doktrynie prawa karnego podnosi się, że przedmiotem chronionym w ramach przepisu art. 206 k.k. jest nie tylko małżeństwo, ale i sama doniosłość wstąpienia w związek małżeński⁴⁵. Należy wskazać, że – zgodnie z naszą tradycją kulturową – chodzi tu o małżeństwo monogamiczne, które stanowi główny przedmiot ochrony na płaszczyźnie przepisu art. 206 k.k.⁴⁶.

Przedstawiciele doktryny prawa karnego wskazują także i na inne dobra prawne immanentnie związane z instytucją małżeństwa – i również podlegające pośrednio ochronie w ramach przepisu art. 206 k.k. Przykładowo, Aleksander Tobis uważa, że na płaszczyźnie przestępstwa bigamii dobrem chronionym prawnie jest nie tylko instytucja małżeństwa monogamicznego, ale i rodzina o tożsamym charakterze⁴⁷. Co ciekawe, w literaturze przedmiotu można też spotkać się ze stanowiskiem, że ubocznym przedmiotem ochrony są zasady obyczajności⁴⁸ czy powaga zawarcia związku małżeńskiego. Drugie ze wskazanych stanowisk wzbudza jednak pewne wątpliwości wśród przedstawicieli nauki prawa karnego⁴⁹.

Wśród wielu opinii reprezentowanych w doktrynie prawa karnego na płaszczyźnie przedmiotu ochrony z przepisu art. 206 k.k. najbardziej zasadna zdaje się propozycja Violetty Konarskiej-Wrzosek. Zdaniem

⁴⁴ Szerzej zob. S. Hyps: *Ochrona rodziny w polskim prawie karnym*. Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2012, s. 69–83.

⁴⁵ J. Jodłowski, M. Szewczyk: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna. T. 2: Komentarz do art. 117–211a*. Red. W. Wróbel, A. Zoll. Wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 836; A. Marek: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. A. Marek. Wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 469; L. Gardocki: *Prawo karne*. Wyd. 21. C.H.Beck, Warszawa 2019, s. 283.

⁴⁶ Szerzej na temat małżeństwa monogamicznego jako przedmiotu ochrony zob. S. Hyps: *Małżeństwo monogamiczne jako dobro chronione w polskim prawie karnym*. W: *Hominum causa omne ius constitutum est. Księga jubileuszowa ku czci Prof. Alicji Grześkowiak*. Red. A. Dębiński i in. Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, s. 213–230.

⁴⁷ A. Tobis: *Główne przestępstwa przeciwko rodzinie*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań 1980, s. 33.

⁴⁸ K. Buchała: *Prawo karne materialne*. Wydawnictwo PWN, Warszawa 1989, s. 648.

⁴⁹ S. Hyps: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. A. Grześkowiak, K. Wiak. Wyd. 7. C.H.Beck, Warszawa 2021, s. 1229.

autorki bowiem przepis penalizujący zjawisko bigamii zapewnia prawnokarną ochronę rodzinie, a także monogamicznemu małżeństwu, tj. zgodnemu z polską tradycją kulturową i prawną – związkowi zawartemu pomiędzy kobietą i mężczyzną⁵⁰.

A contrario zatem z ochrony z przepisu art. 206 k.k. nie korzysta małżeństwo, które z formalnego punktu widzenia ustało, jak również związki konkubenckie, w tym związki homoseksualne⁵¹. Brak ochrony relacji kobiety i mężczyzny żyjących w nieformalnym związku, mimo trwałości relacji oraz wspólnego życia na płaszczyźnie psychicznej, fizycznej, jak i ekonomicznej, jako związku podobnego do związku małżeńskiego wynika z braku sformalizowania w świetle przepisów prawa. Uniemożliwia to korzystanie z ochrony przewidzianej art. 206 k.k.⁵², co jawi się jako uzasadnione, zważywszy na konstrukcję, jak i charakter bigamii jako zachowania godzącego *stricto* w formalnie zawarty związek małżeński. Zatem analogicznie uzasadniony jest brak ochrony z art. 206 k.k. związków homoseksualnych, albowiem związek partnerski osób tej samej płci nadal będzie związkiem osób pozostających w konkubinacie. Niemniej jednak zawarcie nowego małżeństwa mimo orzeczonej przez sąd separacji wypełnia znamiona omawianego przestępstwa⁵³.

6. Znamiona strony przedmiotowej przestępstwa bigamii – czynność sprawcza czynu oraz okoliczności modalne

Czynność sprawcza przestępstwa z przepisu art. 206 k.k. sprowadza się w istocie do zawarcia przez sprawcę małżeństwa mimo pozostawania przez niego w związku małżeńskim, na co bezpośrednio wskazuje zawarty w treści przepisu art. 206 k.k. zwrot: „pozostawanie w związku małżeńskim”. Małżeństwo uznawane jest za ważne, nawet gdyby zachodziły podstawy do jego unieważnienia i – co ciekawe – trwa ono aż do momentu, w którym w sposób przewidziany prawem nie zostanie unieważnione lub nie ustało zgodnie z prawem⁵⁴. Pozostawanie w ważnym związku

---

⁵⁰ V. Konarska-Wrzosek, M. Szewczyk: *Przedmiot ochrony*. W: *System prawa karnego*. T. 10: *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*. Red. J. Warylewski. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2016 [Legalis], teza 17.

⁵¹ J. Jodłowski, M. Szewczyk: *Komentarz do art. 206 k.k.*..., s. 838.

⁵² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1976 r. V KR 203/75. OSPiKA 1976, nr 10, poz. 187; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 1988 r. I KR 50/88. OSNKW 1988, nr 9–10, poz. 71.

⁵³ J. Kosonoga: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. R.A. Stefański. Wyd. 6. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis], teza 10.

⁵⁴ V. Konarska-Wrzosek, M. Szewczyk: *Podmiot czynu zabronionego*. W: *System prawa karnego*. T. 10..., teza 18.

małżeńskim przez sprawcę stanowi warunek *sine qua non* odpowiedzialności karnej za przestępstwo bigamii⁵⁵.

Przestępstwo bigamii ma charakter materialny i może ono zostać popełnione wyłącznie z działania⁵⁶. Jak podkreśla się w doktrynie prawa karnego, dokonanie przestępstwa z przepisu art. 206 k.k. następuje z chwilą zawarcia kolejnego związku małżeńskiego, a konkretnie: z chwilą złożenia przez nupturientów oświadczeń woli wstąpienia w związek małżeński, który jest *de facto* kolejnym związkiem małżeńskim przynajmniej jednego z małżonków⁵⁷. Nie należy ono zatem do przestępstw trwałych, a termin przedawnienia biegnie od daty zawarcia drugiego małżeństwa⁵⁸.

W wyroku z 1936 r., odnoszącym się jeszcze do przestępstwa bigamii penalizowanego w regulacji kodeksowej z 1932 r., Sąd Najwyższy kategorycznie podniósł, że momentem decydującym dla powstania małżeństwa, jak i skutków wynikających z jego zawarcia był moment nie samego sporządzenia aktu małżeństwa, lecz fakt udzielenia ślubu nupturientom w warunkach przewidzianych przez przepisy prawa⁵⁹. Stanowisko to – mimo znaczącego upływu czasu – jest nadal aktualne.

Konstrukcja znamion występku bigamii nasuwa konkluzję o skutkowym charakterze omawianego przestępstwa. Wskazać również należy, że sprawca tego przestępstwa może zawrzeć więcej niż jedno nadliczbowe małżeństwo. Wówczas popełnia on tyle przestępstw, ile zawarł nadliczbowych związków małżeńskich⁶⁰. Z uwagi na konstrukcję znamion przestępstwa bigamii dopuścić się może wyłącznie osoba pozostająca w ważnym związku małżeńskim. Z tej też przyczyny ma ono charakter indywidualny właściwy⁶¹, gdyż indywidualne cechy sprawcy stanowią warunek przestępności czynu⁶², a do takich właśnie cech zaliczyć należy pozostawanie

---

⁵⁵ A. Marek, V. Konarska-Wrzosek: *Prawo karne*. Wyd. 12. C.H.Beck, Warszawa 2019, s. 566.

⁵⁶ M. Szwarczyk: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. T. Bojarski. Wyd. 6. LexisNexis, Warszawa 2013, s. 559.

⁵⁷ S. Hyps: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*. T. 1. Red. M. Królikowski, R. Zawłocki. Wyd. 5. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis], teza 31; R.A. Stefański: *Przestępstwo bigamii (art. 206 k.k.)*. „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 10, s. 54.

⁵⁸ B. Gadecki: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*. Red. B. Gadecki. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis], teza 2.

⁵⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1936 r. I K 1366/35. OSN 1936, nr 10, poz. 377.

⁶⁰ J. Jodłowski, M. Szewczyk: *Komentarz do art. 206 k.k.*..., s. 852.

⁶¹ J. Kosonoga: *Komentarz do art. 206 k.k.*..., teza 12.

⁶² J. Lachowski, A. Marek: *Prawo karne. Zarys problematyki*. Wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2021, s. 86.

w związku małżeńskim (wynika to *expressis verbis* z literalnego brzmienia omawianego przepisu)⁶³.

Podkreślić w tym miejscu należy, że odpowiedzialności karnej za przestępstwo bigamii nie poniesie sprawca będący obywatelem polskim, jeżeli bigamiczne małżeństwo zawrze w państwie, w którym bigamia nie jest uznawana za przestępstwo, tj. np. w krajach muzułmańskich⁶⁴.

Odnosząc się również do podmiotu przestępstwa, należy zaznaczyć, że sama konstrukcja przepisu przewidującego karalność za bigamię ewoluowała na przestrzeni lat. Jest to szczególnie widoczne, gdy porówna się obecną regulację karną w tym zakresie z analogicznymi przepisami zadekretowanymi w poprzednich regulacjach karnych (tj. k.k. z 1932 r. i 1969 r.). W obowiązującym Kodeksie karnym doszło do zawężenia kręgu podmiotów mogących popełnić przestępstwo bigamii. Obecnie bowiem sprawcą bigamii może być jedynie osoba zawierająca związek małżeński mimo bycia już w ważnie zawartym związku małżeńskim. Natomiast w poprzednich regulacjach karnych (tj. k.k. z 1932 r. i 1969 r.) zamieszczono przepisy penalizujące tzw. bigamię bierną. Zgodnie z ich brzmieniem odpowiedzialność karną ponosiła również osoba, która będąc sama stanu wolnego, zawarła związek małżeński z osobą pozostającą już w ważnym związku małżeńskim⁶⁵. W piśmiennictwie można spotkać się ze stanowiskiem, że wskazany zabieg legislacyjny jest celowym działaniem ustawodawcy świadczącym o częściowej dekryminalizacji bigamii. Inni natomiast podkreślają, że obecny kształt zakresu podmiotowego przestępstwa bigamii jest wynikiem niezamierzonej dekryminalizacji⁶⁶.

Jednakże wyłączenie z literalnego brzmienia przepisu odpowiedzialności karnej osoby zawierającej związek z bigamistą nie wyłącza zupełnie jej odpowiedzialności karnej. Zdaniem bowiem Sławomira Hysia osoba taka odpowiada na zasadach ogólnych dotyczących współdziałania przestępczego⁶⁷.

Stwierdzić zatem należy, że regulacja kodeksowa zapewnia wzmoczoną ochronę rodzinie i instytucji małżeństwa. Odpowiedzialność karna za przestępstwo bigamii rozciąga się nie tylko na sprawcę, tj. osobę, która swoim zachowaniem dąży (lub co najmniej godzi się na to) do wstąpienia w kolejny związek małżeński (pomimo pozostawania już w ważnie zawartym związku małżeńskim), ale także na potencjalnego małżonka/mał-

---

⁶³ J. Lachowski: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz.* Red. V. Konarska-Wrzošek. Wyd. 3. Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 1033.

⁶⁴ K. Banasik: *Bigamia...*, s. 62.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 63.

⁶⁶ Szerzej zob. P. Błaszczak, P. Palichleb: *W meandrach trzech gałęzi prawa, czyli kilka słów o bigamii.* „*Studia Iuridica*” 2018, T. 76, s. 91.

⁶⁷ S. Hys: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 1231.

żonkę owego sprawcy, który/a mając wiedzę o stanie cywilnym swojej partnerki/partnera, mimo to podejmuje decyzję o sformalizowaniu z nim związku. W zależności od tego, ile osób wstępujących w związek małżeński jest już w ważnie zawartym związku małżeńskim, przestępstwo bigamii określane jest mianem przestępstwa jednostronnego (jeżeli tylko jeden z przyszyłych małżonków pozostaje w ważnie zawartym związku małżeńskim) lub przestępstwa dwustronnego (gdy obydwój z przyszyłych małżonków pozostają w ważnie zawartym związku małżeńskim)⁶⁸.

Odnosząc się natomiast do miejsca popełnienia przestępstwa bigamii – chodzi o miejsce, w którym sprawca działał, czyli tam, gdzie doszło do złożenia wymaganego przez przepisy prawa oświadczenia woli skutkującego powstaniem małżeństwa⁶⁹. Jak zwraca uwagę S. Hypś, złożenie wymaganego oświadczenia woli pociąga za sobą zazwyczaj natychmiastowy skutek w postaci zawarcia małżeństwa, często działanie sprawcy pozostanie skorelowane czasowo ze skutkiem w postaci powstania kolejnego małżeństwa, niemniej w formie konkordatowej może się zdarzyć, że ważność małżeństwa uzależniona może być od sporządzenia aktu małżeństwa przez kierownika USC⁷⁰.

7. Strona podmiotowa przestępstwa bigamii

Przestępstwo bigamii z przepisu art. 206 k.k. jest przestępstwem umyślnym, które można popełnić w obydwu formach zamiaru (tj. zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i w zamiarze ewentualnym)⁷¹. Zatem z przestępstwem bigamii mamy do czynienia nie tylko wtedy, gdy sprawca chce, ale również wtedy, gdy sprawca godzi się na to, że poprzez swoje zachowanie może wstąpić w kolejny związek małżeński (mimo pozostawania już w ważnie zawartym związku małżeńskim).

W tym miejscu wskazać należy, jak wygląda sytuacja prawnokarna osoby, która zawiera związek małżeński, pozostając w błędzie co do zakończenia poprzedniego małżeństwa. Powyższe należy rozpatrywać w kontekście stworzenia warunków umożliwiających wyłączenie odpowiedzialności karnej sprawcy z uwagi na pozostawanie w błędzie co do okoliczności stanowiącej zniamię czynu przestępnego, o której mowa

---

⁶⁸ R. Krajewski: *Bigamia w prawie polskim i w prawie kanonicznym*. Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne, Włocławek 2003, s. 40.

⁶⁹ S. Hypś: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna...*, teza 34.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ A. Wąsek: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz do części szczególnej*. Red. A. Wąsek. Wyd. 3. C.H.Beck, Warszawa 2006 [Legalis], teza 30; S. Hypś: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 1231.

w przepisie art. 28 § 1 k.k. Przykładem pozostawania w błędzie będzie sytuacja, w której sprawca pozostawał w uzasadnionym przekonaniu, że jego współmałżonek zmarł, wskutek czego zawarł nowy związek małżeński, wówczas gdy w rzeczywistości małżonek pozostawał przy życiu⁷². Opisana sytuacja może wystąpić, gdy współmałżonek sprawcy zostałby błędnie uznany za zmarłego.

Na gruncie prawa rodzinnego przyjmuje się domniemanie ustania małżeństwa z chwilą, która w orzeczeniu o uznaniu małżonka za zmarłego została oznaczona jako chwila jego śmierci (art. 55 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁷³). Wskazane domniemanie ma charakter wzruszalny i może zostać obalone w wyniku przeprowadzenia dowodu, że osoba uznana za zmarłą żyje⁷⁴.

W takim przypadku, jeżeli współmałżonek osoby uznanej za zmarłą zawarłby ponowny związek małżeński, pozostając w przekonaniu, że współmałżonek nie żyje, nie popełniłby przestępstwa z przepisu art. 206 k.k. z uwagi na wskazany błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego⁷⁵, zaś nowy związek małżeński nie może zostać unieważniony z powodu, że uznany za zmarłego żyje lub jego śmierć nastąpiła w innej chwili⁷⁶. Odmiennie prezentuje się sytuacja, w której to oboje nupturienti wiedzieliby, że uznany za zmarłego pozostaje w rzeczywistości przy życiu. Wówczas przepisu z art. 55 k.r.o. nie stosuje się, co skutkuje zawarciem drugiego bigamicznego związku małżeńskiego i stanowi przesłankę do jego unieważnienia, jak i zarazem wypełnia znamiona opisywanego przestępstwa z art. 206 k.k. Natomiast wstąpienie w nowy związek małżeński mimo braku pewności co do trwałości poprzedniego małżeństwa, w ocenie Andrzeja Marka, stanowi o możliwości popełnienia przestępstwa bigamii w zamiarze *quasi-ewentualnym*⁷⁷.

Ponadto, analizowane zachowanie nie wyczerpuje znamion czynu zabronionego, gdyż sprawca dopuszcza się czynu jako osoba stanu wolnego⁷⁸, co z kolei jest negatywną przesłanką procesową, o której mowa w treści przepisu art. 17 § 1 pkt 2 Kodeksu postępowania karnego⁷⁹. Zatem w tej

⁷² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 1964 r. I CR 996/62. OSNCP, poz. 59.

⁷³ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Dz.U. 2020, poz. 1359 z późn. zm. [dalej: k.r.o.].

⁷⁴ K. Gołębiowski, J. Strzebniczek: *Ustanie małżeństwa*. W: *Zarys prawa cywilnego*. Red. E. Gniewek, P. Machnikowski. Wyd. 4. C.H.Beck, Warszawa 2021, s. 595–596.

⁷⁵ A. Wąsek: *Komentarz do art. 206 k.k.*..., teza 31.

⁷⁶ K. Gołębiowski, J. Strzebniczek: *Ustanie małżeństwa...*, s. 596.

⁷⁷ A. Marek: *Komentarz do kodeksu karnego*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2006, s. 468.

⁷⁸ J. Kosonoga: *Komentarz do art. 206 k.k.*..., teza 15.

⁷⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. Dz.U. 2022, poz. 1375 z późn. zm.

sytuacji postępowanie karne w ogóle nie powinno być wszczęte, zaś wszczęte postępowanie należy umorzyć.

8. Ocena celowości kryminalizacji zjawiska bigamii

W piśmiennictwie od lat prowadzone są dyskusje dotyczące celowości kryminalizacji zjawiska bigamii. W związku z tym część przedstawicieli nauki prawa karnego opowiada się za dekryminalizacją omawianego przestępstwa. Już w ubiegłym wieku część z przedstawicieli doktryny kwestionowała celowość penalizacji problemowego zjawiska.

Jednym z przedstawicieli doktryny, już w ubiegłym wieku opowiadającym się za dekryminalizacją przestępstwa bigamii, był m.in. Igor Andrejew, który swoje stanowisko uzasadniał faktem występowania przepisów, a także ich konstrukcji w zakresie zawierania małżeństw oraz niewielkiej liczebności popełnianych czynów przestępnych⁸⁰. Na podobnym stanowisku co do penalizacji bigamii stał inny z przedstawicieli doktryny, ówczesnego prawa karnego – Kazimierz Buchała⁸¹.

Niemniej zwolennicy aprobujący penalizację zjawiska akcentowali, że mimo iż przepis przewidujący odpowiedzialność karną za dwużeństwo nie odgrywał wielkiego znaczenia z punktu widzenia praktycznego, to pełnił istotną funkcję w zakresie podkreślenia społecznej rangi małżeństwa monogamicznego, na co zwracał uwagę m.in. Aleksander Ratajczak⁸².

W kontekście obecnie obowiązującego Kodeksu karnego również występują opozycyjne względem siebie stanowiska w zakresie celowości kryminalizacji zjawiska bigamii. Do zwolenników dalszego utrzymywania penalizacji za dwużeństwo należy m.in. Ryszard A. Stefański, w ocenie którego kryminalizacja bigamii realizuje określone cele w zakresie utrwalania doniosłości małżeństw monogamicznych przy jednoczesnym pełnieniu funkcji zapobiegawczej przez samo zagrożenie karne przewidziane w art. 206 k.k.⁸³.

Nadto, w opinii R.A. Stefańskiego z uwagi na konstrukcję art. 18 Konstytucji RP rolę, a zarazem zadaniem państwa za pośrednictwem działalności jego organów w zakresie stanowienia i stosowania prawa jest niedopuszczenie do wystąpienia sytuacji, w której doszłoby do zagrożenia małżeństwa, a przejawem takiego działania jest ustanowienie

---

⁸⁰ I. Andrejew: *Polskie prawo karne w zarysie*. Wydawnictwo PWN, Warszawa 1989, s. 424.

⁸¹ K. Buchała: *Prawo karne materialne...*, s. 648.

⁸² A. Ratajczak: *Przestępstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1980, s. 114.

⁸³ R.A. Stefański: *Przestępstwo bigamii...*, s. 59.

przestępstwa bigamii i jego ściganie⁸⁴. Tożsamy pogląd, z jednoczesnym zasygnalizowaniem symbolicznego znaczenia penalizacji bigamii, głosi Andrzej Wąsek⁸⁵.

Na stanowisku opozycyjnym względem A. Wąska oraz R.A. Stefańskiego stoi Lech Gardocki, który wskazuje, że współcześnie kryminalizacja bigamii stanowi relikwyt dawnego podejścia do niej jako związanej z sakramentem małżeństwa. Natomiast w obecnych czasach nie ma dla niej uzasadnienia, zważywszy na regulacje Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przewidujące nieważność małżeństwa bigamicznego, jak i inne regulacje o charakterze prawnokarnym⁸⁶. Oprócz L. Gardockiego współcześnie zwolenniczką niekaralności zjawiska bigamii jest także Sylwia Giżowska-Szarek, która podnosi, że czynnikami, które powinny mieć wpływ na dekryminalizację bigamii, są również jej konsekwencje w postaci inicjowania oraz prowadzenia postępowań karnych, orzekania oraz wykonywania kar wywołujących skutki uboczne, do których należy tu zaliczyć w szczególności pozbawienie wolności sprawcy czy m.in. rozbięcie rodziny⁸⁷.

Ponadto, wśród przedstawicieli doktryny akcentuje się, że kryminalizacja bigamii na gruncie przepisu Kodeksu karnego nie jest potrzebna, albowiem współcześnie znacznie rozluźniła się obyczajowość społeczeństwa, a sama wartość małżeństwa monogamicznego jest na tyle mocno ugruntowana, iż sankcjonowanie bigamii jawi się jako konstrukcja zbędna⁸⁸. Jednym z postulatów *de lege ferenda*, występujących wśród przedstawicieli doktryny, jest rozważenie dokonania częściowej dekryminalizacji przestępstwa bigamii w Kodeksie karnym i przeniesienie karalności za ten czyn na grunt prawa wykroczeń⁸⁹.

Dokonując analizy argumentacji zarówno zwolenników, jak i przeciwników kryminalizacji dwużeństwa, należy przychylić się do stanowisk aprobujących dalsze podtrzymywanie stanu penalizacji zjawiska bigamii, albowiem mimo że przestępstwo to jest rzadko przedmiotem postępowań karnych (np. na cztery wszczęte w 2020 r. postępowania karne w tym zakresie tylko jedno z nich okazało się dotyczyć przestępstwa z przepisu art. 206 k.k.⁹⁰), to posiadanie jednak w systemie prawa karnego regulacji

---

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ A. Wąsek: *Komentarz do art. 206 k.k.*..., teza 5.

⁸⁶ L. Gardocki: *Prawo karne*..., s. 284.

⁸⁷ S. Giżowska-Szarek: *Przestępstwo bigamii*..., s. 84.

⁸⁸ B. Najman: *Czy zasadna jest penalizacja bigamii? Prawnokarne rozważania w świetle art. 206 k.k.* „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015, nr 2, s. 78.

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ *Bigamia (art. 206)*. <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-7/63506,Bigamia-art-206.html> [dostęp: 22.05.2024].

penalizujących zachowania godzące w instytucję małżeństwa oceniać należy pozytywnie.

Zauważyć bowiem trzeba, że zarówno rodzina, jak i instytucja małżeństwa (rozumiana jako związek kobiety i mężczyzny) z uwagi na szczególną rolę społeczną korzystają z konstytucyjnej ochrony. Nie sposób zatem nie posiadać w systemie prawa *sensu largo* jakichkolwiek przepisów czyniących zadość konstytucyjnym standardom. Ponadto, należy uwzględnić sam charakter i karygodność przestępstwa bigamii. Małżeństwo pojmowane jest jako relacja dwojga ludzi o szczególnej więzi, opartej na zaufaniu oraz wzajemnym uczuciu, małżonkowie przysięgają sobie wzajemnie dokonywanie działań celem trwałości i szczęśliwości związku małżeńskiego.

Powyższe nie stanowi wyłącznie górnolotnych stwierdzeń, lecz zostało przewidziane ustawowo na gruncie art. 7 § 3 k.r.o., co wyłącznie podkreśla ważność przysięgi małżeńskiej. Chęć zawarcia nowego związku małżeńskiego jawi się jako działanie o niezwykle karygodności, polegającej na swoistym oszustwie ze strony sprawcy, który pozostaje w ważnym związku i zawiera inny związek z inną osobą. Karygodności czynu nie sposób usunąć mimo formalnych możliwości unieważnienia małżeństwa bigamicznego.

Nadto, nie sposób w pełni zaaprobować postulatu dotyczącego częściowej depenalizacji bigamii i przeniesienia jej na grunt regulacji prawa wykroczeń. Przedmiotowe rozwiązanie jawi się jako niezwykle interesujący postulat *de lege ferenda*, albowiem stanowi wyraz kompromisu pomiędzy zwolennikami i przeciwnikami kryminalizacji zjawiska bigamii na kanwie przepisów prawa karnego materialnego. Niemniej jednak przeniesienie karalności na grunt regulacji Kodeksu wykroczeń mogłoby powodować pewnego rodzaju niespójność systemową, zważywszy na długą historię kryminalizacji dwużeństwa w ustawach karnych obowiązujących na ziemiach polskich.

Należy także zaakcentować, że mimo ugruntowanej pozycji małżeństwa monogamicznego wspomniane znaczne rozluźnienie następujące w obyczajowości społeczeństwa przemawia za zachowaniem stanu kryminalizacji bigamii, nawet mimo niewielkiego znaczenia praktycznego art. 206 k.k. W orzecznictwie sygnalizuje się, że mimo iż przypadki bigamii są bardzo rzadkie, opinia publiczna nie akceptuje praktyki, w której możliwe byłoby zawarcie drugiego małżeństwa bez uprzedniego ustania wcześniejszego związku małżeńskiego⁹¹.

---

⁹¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20 maja 2021 r. I ACa 225/21. LEX nr 3219694.

Ponadto, należy pamiętać, że jedną z fundamentalnych funkcji prawa karnego materialnego jest funkcja ochronna, immanentnie związana z funkcją prewencyjną⁹², której istotą jest nałożenie na państwo obowiązku nie tylko w zakresie powinności ochrony dóbr prawnych ważnych z punktu widzenia społeczeństwa, co materializuje się poprzez zapewnienie karalności za przestępstwa, lecz również w zakresie zapobiegania im⁹³.

Wobec tego należy dojść do konkluzji, iż stan *de lege lata* w zakresie kryminalizacji bigamii, mimo że nie jawi się jako idealny, z uwagi na wyłącznie symboliczny i zapobiegawczy charakter powinien zostać utrzymany.

9. Zbieg przestępstwa bigamii z innymi czynami przestępnymi stygowanymi w Kodeksie karnym z 1997 r.

Przestępstwo bigamii może także pozostawać w zbiegu z innymi przepisami ustawy karnej. W zależności od zachowania sprawcy w doktrynie podnosi się, że czyn z przepisu art. 206 k.k. najczęściej zbiega się z przestępstwem fałszerstwa materialnego dokumentu z przepisu art. 270 § 1 k.k. Zbieg ten zachodzi np. wtedy, gdy sprawca bigamiczny posłuży się podrobionym lub przerobionym dokumentem, co finalnie umożliwi mu zawarcie drugiego związku małżeńskiego⁹⁴.

Ponadto, przepis art. 206 k.k. może pozostawać w zbiegu z przestępstwem oszustwa z przepisu art. 286 § 1 k.k. Zbieg taki zachodzi, gdy sprawca w związku z zawarciem małżeństwa przez wprowadzenie w błąd innej osoby doprowadzi do sytuacji, w której dojdzie do niekorzystnego rozporządzenia mieniem tejże osoby⁹⁵. Sytuację tę postrzegać należy jako oszustwo matrymonialne. Co ciekawe, można go dokonać nawet za pośrednictwem Internetu⁹⁶.

W każdym przypadku zbiegu przestępstwa z przepisu art. 206 k.k. z przestępstwem z przepisu art. 270 § 1 k.k. lub przepisu art. 286 § 1 k.k. należy przyjąć, że doszło do kumulatywnego zbiegu przepisów⁹⁷.

---

⁹² A. Marek: *Funkcje prawa karnego*. W: *System prawa karnego*. T. 1: *Zagadnienia ogólne*. Red. A. Marek. C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 13.

⁹³ A. Grześkowiak: *Zagadnienia ogólne*. W: *Prawo karne...*, s. 16.

⁹⁴ J. Jodłowski, M. Szewczyk: *Komentarz do art. 206 k.k.*..., s. 851.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ Szerzej zob. P. Kozłowska: *Problematyka oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu*. „Problemy Prawa Karnego” 2023, T. 7, nr 1, s. 3.

⁹⁷ S. Hyps: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz...*, s. 1231.

10. Cudzołóstwo a bigamia – czyli o braku tożsamości zjawisk

Poruszając w kontekście bigamii zagadnienia poświęcone rodzinie oraz małżeństwu, nie sposób nie wspomnieć, jak i dokonać swobodnego odróżnienia zjawiska cudzołóstwa, czyli zdrady małżeńskiej, od bigamii, która została spenalizowana na kanwie regulacji Kodeksu karnego.

Jak podnosi Radosław Krajewski, w ustawodawstwach światowych ukształtowały się dwa podejścia do karalności za cudzołóstwo. Mianowicie, występują systemy przewidujące karalność takich zachowań oraz te, które nie ingerują w tę sferę, wskutek czego prawodawcy zaniechają tym samym implementacji do systemu prawnego regulacji przewidujących określonego rodzaju sankcje⁹⁸.

W polskim porządku prawnym zdrada od 1932 r. nie podlega penalizacji, co jest w pełni uzasadnionym zabiegiem⁹⁹. Należy dojść do konkluzji, że nie tylko kryminalizacja zdrady małżeńskiej przez ustawodawcę stanowiłaby nadmierną ingerencję państwa w życie prywatne każdego człowieka i obywatela, skutkującą naruszeniem praw i wolności osobistych wyartykułowanych w aktach prawa międzynarodowego, a w szczególności w Konstytucji RP, ale także penalizacja zdrady małżeńskiej zapewne nie uzyskałaby aprobaty większości społeczeństwa.

W świetle powyższego dopuszczenie się cudzołóstwa przez jednego z małżonków nie będzie groziło sankcją w rozumieniu prawa karnego, lecz może przemawiać za uznaniem naruszenia obowiązków wynikających z treści art. 23 k.r.o.¹⁰⁰, na co zwrócono uwagę w judykaturze¹⁰¹.

Ustawodawca w przepisie art. 13 § 1 k.r.o. przewidział zakaz zawarcia drugiego związku małżeńskiego w trakcie trwania już innego małżeństwa. Mimo kategorycznego zakazu wstąpienie w nowy związek małżeński bez uprzedniego rozwiązania poprzedniego małżeństwa nie skutkuje *ipso iure* jego nieważnością, a wyłącznie stanowi przesłankę do jego unieważnienia. Zatem związek taki jest ważny aż do momentu wystąpienia ze stosownym wnioskiem w trybie przewidzianym w dziale poświęconym postępowaniu w sprawach małżeńskich uregulowanemu przepisami Kodeksu

---

⁹⁸ R. Krajewski: *Prawa i obowiązki seksualne małżonków. Studium prawne nad normą i patologią zachowań*. Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 352.

⁹⁹ Ibidem, s. 361.

¹⁰⁰ Szerzej zob. M. Antas: *Komentarz do art. 23 k.r.o.* W: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Red. M. Załucki. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis], teza 41; J. Gajda: *Komentarz do art. 23 k.r.o.* W: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Red. K. Pietrzykowski. Wyd. 8. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis], teza 27; M. Fras: *Komentarz do art. 23 k.r.o.* W: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Red. M. Habdas, M. Fras. Wolters Kluwer, Warszawa 2021, s. 148.

¹⁰¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 1997 r. I CKN 246/97. LEX nr 668911.

postępowania cywilnego¹⁰² przez każdego, kto ma w tym interes prawny, w tym małżonka pozostającego w złej wierze¹⁰³.

Niemniej małżeństwo bigamiczne zawarte mimo podstawy do jego unieważnienia określonej w treści przepisu art. 13 k.r.o. powoduje wszelkie skutki łączące się z „ważnym” związkiem małżeńskim, aż do chwili uprawomocnienia się wyroku orzekającego o jego unieważnieniu, albowiem bigamiczny związek małżeński nie jest małżeństwem nieistniejącym (*matrimonium non existens*)¹⁰⁴.

Wprowadzenie zakazu bigamii na płaszczyźnie prawa cywilnego jest zabiegiem zasadnym, który potwierdza wyłączność modelu małżeństwa monogamicznego. Celem jak najszerszego zapewnienia ochrony oraz zabezpieczenia interesów małżonków i innych członków rodziny ustawodawca zdecydował się na zagwarantowanie instytucji małżeństwa monogamicznego ochrony prawnokarnej.

11. Podsumowanie

Podsumowując, obecny kształt przepisów prawnokarnych penalizujących zjawisko bigamii zapewnia ochronę fundamentalnej instytucji społecznej, jaką jest instytucja małżeństwa czy rodziny. Mimo postulatów całkowitej dekryminalizacji bigamii funkcjonowanie regulacji prawnych przewidujących karalność zawarcia małżeństwa bigamicznego oceniać trzeba pozytywnie, tj. nie tylko z uwagi na walory ochronne, ale także ze względu na wymiar symboliczny, widoczny w realizacji konstytucyjnych standardów odnoszących się wprost do potrzeby zapewnienia ochrony rodzinie i instytucji związku małżeńskiego.

Bibliografia

Literatura

Andrejew I.: *Polskie prawo karne w zarysie*. Wydawnictwo PWN, Warszawa 1989.

Andrejew I.: *Ustawowe znamiona czynu. Typizacja i kwalifikacja przestępstw*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1978.

---

¹⁰² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego. Dz.U. 2023, poz. 1550 z późn. zm.

¹⁰³ K. Gromek: *Komentarz do art. 13 k.r.o.* W: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. Red. K. Gromek. Wyd. 7. C.H.Beck, Warszawa 2020 [Legalis], teza 6.

¹⁰⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 marca 2006 r. II AKa 61/06. LEX nr 191767.

- Antas M.: *Komentarz do art. 23 k.r.o.* W: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz.* Red. M. Załucki. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis].
- Bafia J., Mioduski K., Siewierski M.: *Kodeks karny. Komentarz.* T. 2. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1987.
- Banasik K.: *Bigamia w polskim prawie karnym.* „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 9, s. 58–73.
- Banaszak B.: *Komentarz do art. 18 Konstytucji RP.* W: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz.* Red. B. Banaszak. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2012 [Legalis].
- Bartha A.: *Penalizacja bigamii jako forma ochrony tradycyjnego modelu rodziny w Polsce.* W: *Współczesna rodzina. Szanse – zagrożenia – kierunki przemian.* Red. K. Pujer. Exante Wydawnictwo Naukowe, Wrocław 2016, s. 171–183.
- Błaszczak P., Palichleb P.: *W meandrach trzech gałęzi prawa, czyli kilka słów o bigamii.* „Studia Iuridica” 2018, T. 76, s. 81–97.
- Borysiak W.: *Komentarz do art. 18 Konstytucji RP.* W: *Konstytucja RP.* T. 1: *Komentarz do art. 1–86.* Red. M. Safjan, L. Bosek. C.H.Beck, Warszawa 2016, s. 464–495.
- Buchała K.: *Prawo karne materialne.* Wydawnictwo PWN, Warszawa 1989.
- Bucińska J.: *Ochrona instytucji małżeństwa na płaszczyźnie międzynarodowej.* Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2018.
- Charko D.: *Bigamia w polskim prawie karnym.* „Studia Elckie” 2012, nr 14, s. 485–492.
- Czarnek P.: *Konstytucyjnoprawna ochrona dziecka.* W: *Prawo karne w ochronie praw dziecka.* Red. A. Grześkowiak, I. Zgoliński. Wydawnictwo KPSW, Bydgoszcz 2018, s. 9–22.
- Fras M.: *Komentarz do art. 23 k.r.o.* W: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz.* Red. M. Habdas, M. Fras. Wolters Kluwer, Warszawa 2021, s. 144–150.
- Gadecki B.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz.* Red. B. Gadecki. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis].
- Gajda J.: *Komentarz do art. 23 k.r.o.* W: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz.* Red. K. Pietrzykowski. Wyd. 8. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis].
- Gajda J.: *Pojęcie małżeństwa.* W: *System prawa prywatnego.* T. 11: *Prawo rodzinne i opiekuńcze.* Red. T. Smoczyński. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2014 [Legalis].
- Gardocki L.: *Prawo karne.* Wyd. 21. C.H.Beck, Warszawa 2019.
- Gizowska-Szarek S.: *Przestępstwo bigamii.* „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 12, s. 72–85.
- Gołębiowski K., Strzebniczek J.: *Ustanie małżeństwa.* W: *Zarys prawa cywilnego.* Red. E. Gniewek, P. Machnikowski. Wyd. 4. C.H.Beck, Warszawa 2021, s. 595–598.
- Gromek K.: *Komentarz do art. 13 k.r.o.* W: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz.* Red. K. Gromek. Wyd. 7. C.H.Beck, Warszawa 2020 [Legalis].
- Grześkowiak A.: *Zagadnienia ogólne.* W: *Prawo karne.* Red. A. Grześkowiak, K. Wiak. Wyd. 7. C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 3–57.

- Hypś S.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*. T. 1. Red. M. Królikowski, R. Zawłocki. Wyd. 5. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis].
- Hypś S.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. A. Grześkowiak, K. Wiak. Wyd. 7. C.H.Beck, Warszawa 2021, s. 1227–1232.
- Hypś S.: *Małżeństwo monogamiczne jako dobro chronione w polskim prawie karnym*. W: *Hominum causa omne ius constitutum est. Księga jubileuszowa ku czci Prof. Alicji Grześkowiak*. Red. A. Dębiński i in. Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, s. 213–230.
- Hypś S.: *Ochrona rodziny w polskim prawie karnym*. Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2012.
- Hypś S.: *Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece*. W: *Prawo karne*. Red. A. Grześkowiak, K. Wiak. Wyd. 7. C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 371–379.
- Ignatowicz J., Nazar M.: *Prawo rodzinne*. Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Jodłowski J., Szewczyk M.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna*. T. 2: *Komentarz do art. 117–211a*. Red. W. Wróbel, A. Zoll. Wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 834–852.
- Konarska-Wrzosek V., Szewczyk M.: *Podmiot czynu zabronionego*. W: *System prawa karnego*. T. 10: *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*. Red. J. Warylewski. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2016 [Legalis].
- Konarska-Wrzosek V., Szewczyk M.: *Przedmiot ochrony*. W: *System prawa karnego*. T. 10: *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*. Red. J. Warylewski. Wyd. 2. C.H.Beck, Warszawa 2016 [Legalis].
- Kosonoga J.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. R.A. Stefański. Wyd. 6. C.H.Beck, Warszawa 2023 [Legalis].
- Kozłowska P.: *Problematyka oszustw matrymonialnych popełnianych za pośrednictwem Internetu*. „Problemy Prawa Karnego” 2023, T. 7, nr 1, s. 1–21.
- Krajewski R.: *Bigamia w prawie polskim i w prawie kanonicznym*. Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne, Włocławek 2003.
- Krajewski R.: *Prawa i obowiązki seksualne małżonków. Studium prawne nad normą i patologią zachowań*. Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Lachowski J.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. V. Konarska-Wrzosek. Wyd. 3. Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 1033–1035.
- Lachowski J., Marek A.: *Prawo karne. Zarys problematyki*. Wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2021.
- Makarewicz J.: *Kodeks karny z komentarzem*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Lwów 1932.
- Marek A.: *Funkcje prawa karnego*. W: *System prawa karnego*. T. 1: *Zagadnienia ogólne*. Red. A. Marek. C.H.Beck, Warszawa 2010, s. 10–21.
- Marek A.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. A. Marek. Wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 469–470.
- Marek A.: *Komentarz do kodeksu karnego*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 2006.
- Marek A., Konarska-Wrzosek V.: *Prawo karne*. Wyd. 12. C.H.Beck, Warszawa 2019.

- Markowski A., Pawelec R.: *Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych*. Wydawnictwo Wilga, Warszawa 2001.
- Mossakowski W.: *Bigamia w dawnej tradycji rzymskiej*. W: *Contra Leges et Bonos Mores. Przesłęstwa obyczajowe w starożytnej Grecji i Rzymie*. Red. H. Kowalski, M. Kuryłowicz. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2005, s. 251–261.
- Najman B.: *Czy zasadna jest penalizacja bigamii? Prawnokarne rozważania w świetle art. 206 k.k.* „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2015, nr 2, s. 74–78.
- Rakoczy T.: *Klauzula porządku publicznego a polskie prawo małżeńskie i rodzinne*. W: *Klauzule porządku publicznego i moralności publicznej*. Red. R. Blicharz, M. Delijewski. Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2019, s. 135–178.
- Ratajczak A.: *Przesłęstwa przeciwko rodzinie, opiece i młodzieży w systemie polskiego prawa karnego*. Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1980.
- Smyczyński T., Andrzejewski M.: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. Wyd. 10. C.H.Beck, Warszawa 2020.
- Stefański R.A.: *Przesłęstwo bigamii (art. 206 k.k.)*. „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 10, s. 50–59.
- Strzebniczek J.F.: *Prawo rodzinne*. Wyd. 5. Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Szczęchowicz K.: *Prawnokarna ochrona prawidłowego funkcjonowania rodziny*. „Studia Prawnoustrojowe” 2019, nr 44, s. 367–380.
- Szczępański J.: *Elementarne pojęcia socjologii*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1963.
- Szwarczyk M.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz*. Red. T. Bojarski. Wyd. 6. LexisNexis, Warszawa 2013, s. 558–560.
- Śliwonik S.: *Prawnokarne aspekty rozpijania małoletniego*. „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2023, nr 3, s. 133–145.
- Tobis A.: *Główne przesłęstwa przeciwko rodzinie*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Poznań 1980.
- Wąsek A.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Komentarz do części szczególnej*. Red. A. Wąsek. Wyd. 3. C.H.Beck, Warszawa 2006 [Legalis].
- Wąsek A., Warylewski J.: *Komentarz do art. 206 k.k.* W: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*. T. 1. Red. A. Wąsek, R. Zawłocki. Wyd. 4. C.H.Beck, Warszawa 2010 [Legalis].
- Więcek K.: *Bigamia w różnych porządkach prawnych. Analiza karnoporównawcza*. W: *Analiza prawnoporównawcza wybranych typów czynów zabronionych z kodeksu karnego*. Red. J. Mucha, J. Skowroński, K. Więcek. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2022, s. 117–126.
- Wrzyszc A.: *Przesłęstwa bigamii w kodeksach karnych obowiązujących na ziemiach polskich w dobie zaborów*. W: *Bigamia*. Red. M. Mozgawa. Wolters Kluwer, Lublin 2010, s. 56–73.
- Zieliński R.: *Nierozerwalność małżeństwa – relikw przeszłości czy szansa na sukces?* „Warszawskie Studia Pastoralne” 2013, nr 21, s. 225–242.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka przyjęta i proklamowana rezolucją Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych 217A w dniu 10 grudnia 1948 r. https://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf [dostęp: 22.05.2024].
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. Dz.U. 1977, nr 38, poz. 169.
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167.
- Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r., w stosunku do Polski weszła w życie 19 stycznia 1993 r. Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284.
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Dz.U. 2020, poz. 1359 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego. Dz.U. 2023, poz. 1550 z późn. zm.
- Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1969, nr 13, poz. 94.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2024, poz. 17.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. Dz.U. 2022, poz. 1375 z późn. zm.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1932, nr 60, poz. 571 z późn. zm.

Orzecznictwo

- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 kwietnia 2001 r. Sygn. K 11/00. OTK ZU, nr 3/2001, poz. 54.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 maja 2001 r. Sygn. P 15/00. OTK ZU, nr 4/2001, poz. 83.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 maja 2004 r. Sygn. K 8/03. OTK ZU, nr 5/A/2004, poz. 37.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 maja 2005 r. K 16/04. OTK Seria A 2005, nr 5, poz. 51.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 kwietnia 2011 r. SK 62/08. OTK Seria A 2011, nr 3, poz. 22.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1936 r. I K 1366/35. OSN 1936, nr 10, poz. 377.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 1964 r. I CR 996/62. OSNCP, poz. 59.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 listopada 1976 r. V KR 203/75. OSPiKA 1976, nr 10, poz. 187.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 1988 r. I KR 50/88. OSNKW 1988, nr 9–10, poz. 71.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 października 1997 r. I CKN 246/97. LEX nr 668911.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 marca 2006 r. II AKa 61/06. LEX nr 191767.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 20 maja 2021 r. I ACa 225/21. LEX nr 3219694.

Źródła internetowe

Bigamia (art. 206). <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-7/63506,Bigamia-art-206.html> [dostęp: 22.05.2024].

Monogamia. <https://sjp.pl/monogamia> [dostęp: 22.05.2024].

Poligamia. <https://sjp.pl/poligamia> [dostęp: 22.05.2024].